

NYA ARGUS

TJUGUSJÄTTE ARGÅNGEN · NR 8 · HELSINGFORS 16. 4. 1933

TYSKLAND PÅ NÄRA HÅLL

För jämt sjuttio år sedan satt Henri Frédéric Amiel, som vid denna tid låg i Heidelberg, uppe på sitt rum på Heiligenbergs sydsluttning och skrev i sin dagbok vid sorlet av Neckar, som rullade sina silverpaljetterade vågor rätt nedanför hans hus. Han såg ut mot den rödskimrande Alte Brücke med dess väldiga brospann och staden där bakom och slottet, som bredde ut sin skugga som ett stort draperi, och de blånande, skogbeklädda bergen längst borta. Allt var så stilla som om tiden svävat fram på orörliga vingar. Endast klockspelet i Heiligengeistkirche, som klämtar timmarna, delade in den allmänna stillheten utan att bryta den.

Med precis samma perspektiv framför mig, men åtskilligt högre uppe, sitter jag i mitt mansardrum på samma Heiligenberg, omgiven av ett hav av blommande fruktträd och krumma vinstockar. Men nu är det inte bara klockspelet i Heiligengeistkirche, som delar in stillheten i denna natur. Nedför vägen utanför mitt fönster passera allt emellanåt under militäriskt taktfast, klingande sång flockar av ungdomar, som äro på väg hem från sina utflykter i bergen på denna sida floden, ty hela Tyskland sjunger, hela Tyskland marscherar nu. Och nedifrån staden höras trummorna och vissel-flöjterna från någon marscherande nazistavdelning.

Jag har icke hört Hitler tala annat än i radio. Första gången ett valtal någon dag före den minnesvärda 5 mars. En djup, fyllig stämning, som dock snart förlorade all behärskning, det var någonting ohyggligt att höra bara den, att ha den i ett slags renodling framför sig, som ett vrål ur skogen, urtidsvild och brännande, en de ohämmade, okontrollerade passionernas hesa skri. Åt dem som under fjorton år styrt Tyskland röt han: "Frihet har ni aldrig känt. Er likställdhet var en stjälandets likställdhet,

ert broderskap var korruptionens broderskap!" Andra gången jag hörde honom var då han avgav sin regeringsdeklaration inför riksdagen i Krolloper. Rösten densamma och dock en annan, agitatorn hade lämnat plats för den officiellt erkände ledaren. Han talade kraftfullt, koncist, hans ord liknade smattret från en explosionsmotor, någonting så dynamiskt, inhamrande har jag aldrig hört — som uttrycksrörelse, expression någonting alldeles fulländat. Och samtidigt var det han sade oftast väl överlagt. Visserligen var det betecknande att den fras, som utlöste det ojämförligt största jublet, mer än passagen om arméns och nationens ära och försäkran om medkänsla med de österrikiska bröderna och harangen till det italienska folket, var frasen att "envar som är emot oss skall med barbarisk grymhet förintas". Men icke dess mindre var det svårt att undandraga sig makten av hans ord. Problemet Hitler tedde sig vida mer komplicerat än när jag lyssnade till hans valtal i Frankfurt am Main.

Hitler har icke ratat medlen, det är sant. Hans lögnpropaganda mot dem som regerat före honom de fjorton åren har varit av den ruskigaste art. Men han har velat makten, makten under alla villkor, väl vetande att utan maktens på förhand organiserade och obetingat funktionerande organ mäktar en politiker i det splittrade Tyskland intet: makten är första villkoret för att lyckas. Men makten över massorna vinner man icke med sanning och rätt och människokärlek. I sin bok "Mein Kampf" yppar han helt frankt att man måste "rätta sin andliga nivå efter uppfattningsförmågan hos de minst intelligenta bland åhörarna. En talare måste sänka sin andliga nivå desto djupare, ju större åhörarmassan är." Låg icke i denna obestridbara masspsykolo-

giska sanning ett omen om att mannen gömde resurser, som ännu inte haft tillfälle att framträda?

Jag har sagt mig detta och gått ännu längre.

Varför dukade kommunismen och inte bara den, utan marxismen överhuvud, under för Hitler? Därför att Hitler visste sluta förbund med blodet, med instinkterna på ett helt annat sätt än motståndarna. Marx var en lärd, en teoretiker, som trodde att mänskligheten vore i stånd att gestalta en rationell, en förnufts-mässig världsbild — att den kunde svinga sig upp till samma nivå som han själv och bryta med sådana djupa instinkter som raskänslan, fosterlandskärleken, behovet att äga och besitta, det religiösa begäret, o. s. v. Socialismen bekänner sig till en rörande tro på vetenskapen, den agnostiska, andelösa tanken. Hitler vet blott av *en* bekännelse: människan, sådan hon är och alltid har varit och alltid kommer att förbli — en varelse, som släpar med sig sitt arv från djuren och som därutöver uppvisar vissa behov, som kunna tillfredsställas genom uniformer, marschmusik, stridssånger, utmärkelse- och bekännelsestecken, grandiosa hälsningsgester o. s. v. Kring sitt frälsningsevangeliem visste Hitler formera en frälsningsarmé.

Om nationalsocialismen är kristen eller ej har mycket diskuterats. Några av dess ideologer ha i sin extas inför det germanska bloddogmat drömt om en återuppståndelse också av den germanska gudavärlden med gamle Wotan i spetsen. Men Hitler själv har med osvikligt sinne för det verkningsfulla formulerat satsen: "Vår religion heter Kristus, vår politik Tyskland", och har därmed gett en god dag i alla dem, som förklarar att beteckningen "kristen", tagen i bruk för hans brutala makt- och våldspolitik, innebär en fräck förvrängning av evangeliets anda. Hitler visste huru många svaga själar han på detta sätt kunde dupera, och det var honom nog. Man måste le åt kommunisterna, som inte vetat göra detsamma, utan frivilligt avstått från den oerhörda makt över själarna, som en bekännelse till Kristus i den dag som i dag är innebär. Vad hade i själva verket varit lättare för dem än att lägga beslag på Kristus genom att framställa honom som den förste, som fört samma kamp som de! Vände sig icke också han mot de skriftlärdade, mot fariséerna, mäklarna, krämarna, verkade icke också han bland de obesuttne, de arbetande, de ringe, ja, var han icke helt enkelt den förste kommunisten, instiftaren av den första kommunistiska sammanslutningen, apostlagemenskapen, och genom den av de första kristna församlingarna? Man förstår att kommunisterna angripit kyrkan och prästerna — det hade säkert också Kristus gjort — men att de övergi-

vit honom för deras skull, som dödat hans verk, det var dock klara vanvettet!

I Tyskland har man dessa veckor fått se vad entusiasm vill säga. Jag tänker icke på sådana groteska avarter därav som dödsannonsernas: "Han dog i tron på Adolf Hitler och Tysklands uppståndelse", eller de i de nationalsocialistiska tidningarna och tidskrifterna förekommande rent psalmartade, av obestridbar religiös känsla genomandade lovsångerna till den nye Messias, vilken åt dem som svikta eller äro modfällda, förvirrade eller vilsegångna, skänker ny kraft, ny tro, ny vilja, nytt hopp, eller utgjutelser i stil med Badens nye rikskommis-saries i ett tal för några dagar sedan, vars klimax en översättning blott skulle dämpa: "Wir sind unbändig glücklich darüber, dass wir dieses gewaltige Geschehen unter Führung Adolf Hitlers, des grössten Sohnes, den Mutter Germania je hervorgebracht hat, miterleben dürfen." Vad jag tänker på är entusiasmen som ett för sinnena omedelbart förnimbart, oemotståndligt faktum. Jag har sett hänförelsens vågor fara över folkmassorna som täta brisar över böljande fält, och själv har jag, trots att jag stått utanför, haft en rent kroppslig förnimmelse av massuggestionens enorma styrka. Över ryggen har strukit kåre på kåre av isheta rysningar där jag stått i de jublande och viftande folkhoparna. Här såg jag ett folk i svallning, som vägrade att längre låta sig behandlas som det evigt besegrade, här krävde det lika rätt med andra folk så lidelsefullt vibrerande, att de gamla fiendestaterna äntligen måste ta hänsyn till det, så vida de inte ville att Europa skulle springa i stycken.

Då kom påbudet om bojkott mot judarna, den firade ledarens första, för all världen synliga regeringshandling. "Wer jetzt noch zum Juden geht, ist ein Verräter an seinem Volke. Er muss der Verachtung des deutschen Volkes anheimfallen."

Det betyder föga att bojkotten blev nedlagd efter en dag — till följd av stark pressning på Hitler i Berlin. Sin mentalitet hann han bekräfta och han fortfar att bekräfta den varje dag genom de mest drakoniska åtgärder mot de intellektuella judarna: utan skrupler avsätter han läkare, lärare, advokater, domare o. s. v. av judisk börd, ty i hans "tredje rike" skola judarna få beklåda statens ämbeten endast i proportion till deras procentuella andel i den tyska befolkningssiffran, och han drar härav en konsekvens, som blottar hela den kusliga trångbröstenheten i hans natur: högskolornas och mellanskolornas portar slår han igen för alla judiska elever utöver denna minimala procent! Herrar aitofinnar hos oss ha funnit sin

överman! Hitler är inte bara blodets, instinkternas exploatör, såsom jag ett ögonblick sökte intala mig, han är själv en blodets son, som gör öppen politik av dunkla atavismer.

Detta är blott ett bland många uttryck för Hitler-andan i det nya Tyskland. Dagligen blir man genom notiser i tidningspressen upplyst om huru tjänstemän avsättas blott för sin övertygelses skull, enligt satsen "de som inte äro med oss äro emot oss"! Och likväl kommer ingenting upp emot judehetsen i fråga om åskådlig förevisning av de styrandes sinnesart. Man skall ha sett unga, brunbrända, välbeväpnade män postera framför någon judisk läkares dörr eller vid ingången till någon judisk konfektionsaffär för att helt uppleva det på en gång skrämmande och beklagansvärda i denna politik. Har man icke bättre att göra än förhindra egna medborgares näringsfrihet? Är det på denna väg det nya, stora Tyskland skall byggas?

För en trofast vän av det tyska folket är det bittert att bevittna, huru dåraktigt man nu i den tyska politiken uppger allt vad man under år av skicklig diplomati vunnit i fråga om världsopinionens svängning till Tysklands förmån. Vilket vanvett att på beskyllningen för judehets svara med att bekräfta den! Och vilken dumhet att öppet för all världen syssla med stryppgrejorna för en liten minoritet inom det egna riket, när man själv har att bevaka tio miljoner över grannländerna spridda tyskars intressen! Huru då begära gehör för egna klagomål.

I detta nu ges det en makt, som gnuggar händerna. Det är Frankrike. Ännu för någon vecka sedan kunde fransmännen klaga över sin tilltagande isolation. Men Hitler har kommit dem till hjälp. Nu ha de åter tagit upp de gamla låtarna om Frankrike som civilisationens och mänsklighetens bålverk mot Tyskland. Och ivrigare än någonsin hantera de skruvarna till Versaillesfördragets ventiler. Mussolinis fyrmaktstanke liksom Mac Donalds avrustningsförslag äro de i färd med att torpedera.

I ett av sina tal förklarade Hitler att Tyskland härefter blott vill lita till egen kraft. Det påminner mig om ett uttalande, fällt under kriget av Tysklands minister i Oslo, jag tror han hette von Lucius. Irriterad av anonyma brev i anledning av Lusitanias sänkning skrev han i en norsk tidning de stolta orden: "Tyskland för inte krig för galleriet." Det är vad man åter tänker i Tyskland, när man sätter sig över vad utlandet säger. Och dock hade man bort lära sig att Tyskland förlorade kriget just för att det inte tog tillbörlig hänsyn till "galleriet", till världsopinionen. Mänskligheten är inte mora-

lisk — det vore synd att säga, den är fariseisk: man aktar föga på egen moral, men är desto strängare att döma andras. Det bör man veta. Det gäller att spela en roll inför den. Men det glömmer man åter i Tyskland. Arma tyskar! — vad ha de icke lidit! Just deras lidande gör deras nationella resning så besinningslös. De visa alla tecken på vad vi måste kalla en svaghetens brutalitet. Kraft hade Hitler att få vågen av hänförelse och ungdomlig offervilja att stiga. Men för att länka den i rätt riktning kräves mer än kraft. Hitler hör till dessa naturer, som överdriva ett äkta anlag, som förnimma först när de urladda sig och som urladda sig för att ytterligare förnimma sig själva. Han besitter icke — därom varslar mycket — den kraft, som heter kraften att tygla och behärska sig själv, det mest krävande av allt och det, varpå den sanne statsmannen kännes igen.

Här uppe på Heiligenberg, där naturen med alla sina ljuvligheter bjuder till att skyla över vad som försiggår i människornas hjärtan och söker med sitt leende jaga bort medvetandet härom som vore det en ond dröm, kan man få se anslag, uppsatta vid vägkanten eller vid något omgärdat privat område.

"Lasset die Blumen steh'n
Und den Strauch;
Andere, die vorüber geh'n
Freuen sich auch!"

Men så vänligt och så med vårens egen, mot allting hulda anda överensstämmande tilltal får man icke överallt läsa. Det heter också:

"WARNUNG!
hier liegen FUSSEISEN
und SELBSTSCHÜSSE."

Det är två sidor i det tyska väsendet och hos människan överhuvud! Det ena draget, det som man oftast möter i detta soliga Baden, vädjar till människans bättre instinkter, till välviljan, hjälpsamheten, omtanken om andra. Det andra draget, subalternsdraget, Himmelstossdraget, osar av svavel och djävulskap: "sabla kanaljer, våga er över gärdet bara, så skall ni få känna huru saxarna bita er i benet, vilket ni väl förtjänar, rävar som ni äro, eller huru det smäller i buskarna och svider i ert falska skinn!" Det är det draget, som nu tagit makten i Tysklands inre och yttre politik. Med fotjärn och skott mot eget folk vill man skydda sitt eget dyra, leende land.

Men vem bär huvudskulden till detta? Om överhuvud svaret på en sådan fråga kan uttryckas i en enkel formel, så måste det lyda: Frankrike, som halstarrigt, gentemot hela världens växande opinion tillbakavisat varje tanke på revision av det ödesdigra Versaillesfördraget. För halvtannat år sedan skrev jag under intryck av

vad jag kom att se i Hamburg en artikel i denna tidskrift, där jag, full av onda aningar, förliknade Brüning vid den sista paladinen, som stöter i sitt horn och kallar på hjälp. Skulle hjälpen nå honom, innan det var för sent, skulle man skänka honom uppfyllelse i en enda punkt av hans krav på revision av Ver-

sailles, så att han för sitt eget jäsande folk hade någonting att uppvisa som frukt av sitt på folkförsoning inställda arbete? Men man lät honom fåfängt stöta i sitt horn, man lät honom falla. Och nu — vad stundar för Tyskland och Europa?

Heidelberg, i april.

H. R.

KOMMENTAR 2011 ♦ KOMMENTAR 2011 ♦ KOMMENTAR 2011 ♦ KOMMENTAR 2011

I *Dagens Nyheter* meddelas 1.5.1933 att "den kände vetenskapsmannen docenten Hans Ruin [...] utvisats ur Tyskland på grund av omdömen om den nya regimen i Tyskland som han fällt i tidskriften 'Nya Argus'".

I ett privat brev dementerade Ruin att han utvisats, konstaterar Thomas Ek i sin Hans Ruin-avhandling *En människas uttryck* (2004): han hade själv sagt upp sitt hotellrum redan 1.4., ett par veckor innan artikeln tryckts. Hade ryktet om utvisningen spritts ut av Lapporörelsen i Finland? Hur det än kan ha uppstått, så befinner vi oss här i en tid där en text i *Nya Argus* kunde få politiska konsekvenser.

När Hans Ruins artikel publiceras, i april 1933, har Hitler nyss vunnit en jordskredsseger — i nyvalet 5 mars — och 23 mars drivit igenom sin *Ermächtigungsgesetz*, som gav diktatorisk makt åt den nazistdominerade regeringen.

I juni förbjuds så det socialdemokratiska partiet. Det är i det läget som Eirik Hornborg skriver den ledare, "Tyranni" (1.7.1933), som vi i våras tryckte om i *Argus* historik *Ögonen upp!*

Hornborg talar, som rubriken visar, klarspråk. Men redan Ruin skriver, som synes, om "lönpropaganda", "ett vrål ur skogen". Han tar också tydligt avstånd från "judehetsen" — baksidan av den "entusiasm" som han, ett psykologiskt reflekterande ögonvittne, registrerat. "Över ryggen har strukit kåre på kåre av isheta rysningar där jag stått i de jublande och viftande folkhoparna." Intressant i sammanhanget är reflektionen att kommunismen och marxismen dukat under för Hitler för att den enligt Ruin litat till det mänskliga förnuftet. "Socialismen bekänner sig till en rörande tro på veten-

skapen, den agnostiska, andelösa tanken" skriver han, med en formulering som visserligen riskerar att också drabba många Argus-liberaler.

En dikt av Elmer Diktonius, "Lugnande ord", som *Nya Argus* tryckt direkt efter Ruins text får en egendomligt lättsinnig klang i sammanhanget ("Allt allt är lika långt / som brett"), inte minst som den kommer från en flitig medarbetare i *Arbetarbladet*.

Längre fram i samma politiskt mycket aktuella *Argus*-nummer står S.R. Malmström för ytterligare en kommentar, "Adolf Hitler, hans liv och lära":

Till vem ska man sätta tro, till dem, som kategoriskt försäkra, att Hitler är en charlatan, att nationalsocialismen är rena skojet, och att tyska folket, på grund av den nöd det lider, blivit sinnesförvirrat och fallit offer för en masspsykos? Eller till dem, som lika kategoriskt göra gällande att Hitler är ett slags Messias, att framtiden hör nationalsocialismen till, och att tyskarna äro det verkliga föregångsfolket?

Alla som ännu tänka och se klart, ana att sanningen sin vana trogen går den gyllene medelvägen, slå följaktligen dövörat till för så väl den slagna vänsterns hysteriska utbrott som det segrusiga Hitlergängets jubelskrän [...]

Den 'balanserade' Malmström ser följdriktigt ledaregenskaper "av icke vanliga mått" hos Hitler, men kritiserar honom också för mera prat än verkstad:

Men å andra sidan kan det ej heller förnekas, att han ofta visat svaghet och tvekan, att han uppenbarligen föredrager ordet framom handlingen, och att han lirkat till sig makten på ett sätt, som är ovärdigt hans stora förebild och idol, Mussolini. Samma å ena sidan — å andra sidan gäller även beträffande det nationalsocialistiska

programmet. Det lägger visserligen fingret på många verkligt sjuka punkter, men – det innehåller också en förfärande mängd svamliga och dimdunkla fraser.

Malmströms kommentar är, efterklokt läst, lärorik: Malmström vill vara en ”lidelsefri iakttagare” och hamnar, just därför, i diket. Samtidigt är hans text säkert typisk för många ”liberala” och ”balanse-

rade” kommentatorer i tiden (om de nu inte vågar förlita sig till Diktonius upphöjda zen-lugn). Lyckligtvis, för tidskriften, kommer ändå entydigt dikturkritiska texter som Hans Ruins, och i synnerhet Eirik Hornborgs, att bli de dominerande i *Nya Argus* under 1930-talet.

TRYGVE SÖDERLING